

## Ενότητα 15η: «Του κόσμου το ψωμί»

Θηλυκά ουσιαστικά σε -ίσσα .....	39
Ευθύς και πλάγιος λόγος .....	40
Επιφωνήματα .....	41
Ουδέτερα ουσιαστικά σε -είο .....	41
Υποκοριστικά.....	42
Σημεία στίξης: διπλή τελεία-εισαγωγικά .....	42
Υπερθετικός βαθμός επιθέτων.....	43
Αντίθετες λέξεις.....	15
Σύνθετες λέξεις.....	16
Μεταφορά.....	20

### Θηλυκά ουσιαστικά σε -ίσσα

Τα θηλυκά ουσιαστικά σε **-ίσσα** γράφονται με **-ι-** και δύο **-σσ-**.  
Τέτοια ουσιαστικά είναι αυτά που δηλώνουν:

α) τη γυναίκα που ασκεί ορισμένο επάγγελμα

πχ: μάγισσας - μαγίσσισσα  
φούρναρης - φουρνάρισσα  
βαρκάρης - βαρκάρισσα

β) τη γυναίκα που έχει τίτλο ή αξίωμα

πχ: βασιλιάς - βασίλισσα  
πρίγκιπας - πριγκίπισσα  
άρχοντας - αρχόντισσα

γ) τη γυναίκα που κατάγεται από έναν τόπο

πχ: Ροδίτης - Ροδίτισσα  
νησιώτης - νησιώτισσα  
Ηπειρώτης - Ηπειρώτισσα

δ) τη γυναίκα που χαρακτηρίζεται από την ιδιότητα του αρσενικού

πχ: αριστοκράτης - αριστοκράτισσα  
πελάτης - πελάτισσα  
αγρότης - αγρότισσα

**Εξαιρούνται:**

α) με ι και ένα σ: Λάρισα, Σάρισα (=μακεδονικό δόρυ)

β) με η και δύο σσ: γόησσα

γ) με υ και δύο σσ: λύσσα

## Ευθύς και πλάγιος λόγος

**Ευθύς** λέγεται ο λόγος μέσω του οποίου μεταδίδονται τα λόγια ενός προσώπου άμεσα, δηλαδή έτσι ακριβώς όπως τα είπε.

πχ: - Θα φύγω σε λίγο.

- Γιατί;

- Θυμήθηκα πως έχω κάποια δουλειά.

- Εντάξει, τα λέμε άλλη φορά.

**Πλάγιος** λόγος λέγεται ο λόγος μέσω του οποίου μεταδίδονται τα λόγια ενός προσώπου έμμεσα, δηλαδή όχι ακριβώς όπως τα είπε αλλά όπως μας τα μεταφέρει ένα τρίτο πρόσωπο.

πχ: Ο Γιάννης τον ρώτησε γιατί φεύγει.

Εκείνος απάντησε πως έχει κάποια δουλειά.

**Για να μετατρέψουμε τον ευθύ λόγο σε πλάγιο:**

α) προσθέτουμε τα ονόματα των προσώπων,

β) βάζουμε συνδέσμους για να ενώσουμε τις προτάσεις

γ) χρησιμοποιούμε ρήματα όπως "ρώτησε", "απάντησε", "είπε" κ.ά.

δ) αλλάζουμε το πρόσωπο των ρημάτων από πρώτο σε τρίτο.

ε) παραλείπουμε τις παύλες.

πχ: Ευθύς λόγος: - Έχεις πολλή δουλειά;

Πλάγιος λόγος: Ο Δημήτρης τον ρώτησε αν έχει πολλή δουλειά.

"ο Δημήτρης", "τον" (δηλαδή αυτόν) >>> μπαίνουν τα πρόσωπα

"αν" >>> μπαίνει ο σύνδεσμος που ενώνει τις προτάσεις

"ρώτησε" >>> το ρήμα που χρησιμοποιούμε

το ρήμα "έχεις" >>> μπαίνει σε τρίτο πρόσωπο "έχει"

Στον ευθύ λόγο τα λόγια ενός προσώπου μπορεί να είναι μέσα σε εισαγωγικά (" "), ενώ προηγείται διπλή τελεία (:). Στην περίπτωση αυτή όταν μετατρέπουμε τον ευθύ σε πλάγιο λόγο, παραλείπουμε τα εισαγωγικά και τη διπλή τελεία, ενώ κάποιες λέξεις μπορεί να αλλάξουν ανάλογα με το νόημα.

πχ: Ευθύς λόγος: Ο δάσκαλος είπε: "Ανοίξτε τα βιβλία σας".

Πλάγιος λόγος: Ο δάσκαλος είπε ν' ανοίξουν τα βιβλία τους.

## Επιφωνήματα

Οι άκλιτες λέξεις που φανερώνουν χαρά, λύπη, θαυμασμό, απορία, έκπληξη, πόνο ευχή, έπαινο, κτλ, δηλαδή εκφράζουν συναισθήματα, λέγονται επιφωνήματα.

1. **θαυμασμό:** α! ποπό! ω! μπα!
2. **απορία:** α! ο! μπα!
3. **πόνος, λύπη:** αχ! α! όχου! άου! οχ! αλί! αλίμονο!
4. **περίπαιγμα:** ε! ου! αχαχούχα!
5. **ευχή:** είθε! μακάρι! άμποτε!
6. **έπαινος:** εύγε! μπράβο!
7. **κάλεσμα:** ε! ω!
8. **ειρωνεία:** ε! ου!
9. **στεναχώρια, αηδία:** ε! ου! ουφ! πουφ! πα πα πα!
10. **παρακίνηση:** άντε! άμε! μαρς! αλτ! στοπ! σουτ! στ! αέρα!
11. **άρνηση:** α μπα!
12. **αβεβαιότητα:** χμ!

*πχ: Οχ! το πόδι μου.*

*Μπράβο σου! πολύ καλά τα κατάφερες.*

### Προσοχή:

- Μετά τα επιφωνήματα βάζουμε πάντα θαυμαστικό.

- Όταν έχουμε το επιφώνημα "μακάρι", μπορούμε να βάλουμε το θαυμαστικό στο τέλος της πρότασης για να μην κόψουμε το νόημα.

## Ουδέτερα ουσιαστικά σε -είο

Τα ουδέτερα ουσιαστικά σε -ειο, τα οποία τονίζονται στην παραλήγουσα και δηλώνουν τόπο, γράφονται με -ει-.

*πχ: σχολείο, γραφείο, κουρείο, νοσοκομείο, ιατρείο, μαγειρείο, καφενείο, ξενοδοχείο, νηπιαγωγείο*

Επίσης, με -ει-γράφονται και τα ουδέτερα ουσιαστικά που δηλώνουν την αρχή, την υπηρεσία και τα πρόσωπα που την αποτελούν.

*πχ: αρχηγείο, διδασκαλείο, εφετείο, λιμεναρχείο, στρατοδικείο, σωματείο*

**Εξαιρούνται** και δε γράφονται με ει, αν και τονίζονται στην παραλήγουσα, τα ουσιαστικά κρύο, πλοίο, βιβλίο, θρανίο κ.ά.

## Υποκοριστικά

Υποκοριστικά λέγονται οι λέξεις που δείχνουν ότι κάτι είναι μικρό, είτε επειδή είναι πραγματικά μικρό είτε επειδή το λένε έτσι χαϊδευτικά ή κοροϊδευτικά. Τα υποκοριστικά έχουν καταλήξεις, όπως **-άκι, -ούλα, -ούλι, -ούλης, -άκης, - άκος, - ίτσα, -ούδι, -όπουλο, -οπούλα, -ίσκος, -ίδιο. πχ:**

*παιδί - παιδάκι, παιδούλα, παιδόπουλα  
αδερφή - αδερφούλα  
σακί - σακούλι  
αδερφός - αδερφούλης  
Γιάννης - Γιαννάκης  
δάσκαλος - δασκαλάκος  
κούκλα - κουκλίτσα  
άγγελος - αγγελούδι  
βοσκός - βοσκόπουλο, βοσκοπούλα  
λόφος - λοφίσκος  
κράτος - κρατίδιο*

Μερικές λέξεις μας δίνουν περισσότερα υποκοριστικά με διαφορετική κατάληξη κάθε φορά. πχ:

*βάρκα - βαρκάκι, βαρκούλα  
γάτα - γατάκι, γατούλα, γατούλι  
πέτρα - πετρούλα, πετρίτσα*

## Η διπλή τελεία και τα εισαγωγικά

Η **διπλή τελεία ( : )** χρησιμοποιείται:

α) όταν γράφουμε τα λόγια ενός ανθρώπου ακριβώς όπως τα είπε.

*πχ: Η Σοφία είπε: "Θέλεις να παίζουμε μπάλα;"*

β) όταν παραθέτουμε παροιμίες ή γνωμικά.

*πχ: Μια λαϊκή παροιμία λέει: "Στου κουφού την πόρτα όσο θέλεις βρόντα".*

γ) όταν απαριθμούμε πράγματα: Αγόρασα ό,τι μπορείς να φανταστείς: γλυκά, σοκολάτες, καραμέλες, κτλ.

δ) Όταν θέλουμε να εξηγήσουμε κάτι

*πχ: Το πρόβλημα θα το λύσετε έτσι: πρώτα θα βρείτε πόσα ήταν τα πορτοκάλια και ύστερα θα...*

### **Προσοχή!**

- Μετά τη διπλή τελεία συνεχίζουμε με μικρό γράμμα όταν απαριθμούμε πράγματα ή επεξηγούμε κάτι.
- Μετά τη διπλή τελεία συνεχίζουμε με κεφαλαίο γράμμα όταν ακολουθούν τα λόγια ενός ανθρώπου ακριβώς όπως τα είπε (τα λόγια μπαίνουν σε εισαγωγικά) ή παροιμία ή ρητό.

Τα **εισαγωγικά** (" ") χρησιμοποιούνται:

- α) όταν θέλουμε να γράψουμε τα λόγια ενός προσώπου ακριβώς έτσι όπως τα είπε.  
πχ: *Ο Παύλος είπε: "Έκανα όλα μου τα μαθήματα".*
- β) όταν θέλουμε να παραθέσουμε λέξεις ή φράσεις που χρησιμοποιούνται σπάνια ή μεταφορικά, ή διάφορες εκφράσεις, παροιμίες, γνωμικά.  
πχ: *"Τα πήρε στο κρανίο" μ' αυτά που άκουγε.*
- γ) σε τίτλους βιβλίων, περιοδικών, εφημερίδων, έργων κ.λπ.  
πχ: *"Ο μικρός πρίγκιπας" είναι ένα εξαιρετικό βιβλίο.*  
*Διάβασα χτες στην "Ελευθεροτυπία" ένα ενδιαφέρον άρθρο.*

## Ο υπερθετικός βαθμός των επιθέτων

Οι βαθμοί του επιθέτου είναι τρεις: ο **θετικός**, ο **συγκριτικός** και ο **υπερθετικός**. Ο συγκριτικός και ο υπερθετικός βαθμός ενός επιθέτου ονομάζονται **παραθετικά** του επιθέτου.

Ο **υπερθετικός** μπορεί να σχηματιστεί με δύο τρόπους: **μονολεκτικά** (δηλαδή με μία λέξη) ή **περιφραστικά** (δηλαδή με περισσότερες από μια λέξεις)

**Μονολεκτικά:** Προσθέτουμε στο θέμα του θετικού βαθμού τις καταλήξεις:

**-ότατος, -ότατη, -ότατο** (στα επίθετα σε **-ος**)

πχ: *ωραιότατος, ωραιότατη, ωραιότατο*  
*φρεσκότατος, φρεσκότατη, φρεσκότατο*

**-ύτατος, -ύτατη, -ύτατο** (στα επίθετα σε **-ύς**)

πχ: *βαρύτερος, βαρύτερη, βαρύτετα*  
*φαρδύτατος, φαρδύτατη, φαρδύτατο*

**-έστατος, έστατη, -έστατο** (στα επίθετα σε **-ης**)

πχ: *υγιέστατος, υγιέστατη, υγιέστατο*  
*επιεικέστατος, επιεικέστατη, επιεικέστατο*

**Περιφραστικά:** Βάζουμε το άρθρο **ο, η, το** μπροστά από το μονολεκτικό ή περιφραστικό συγκριτικό.  
πχ: *ο μικρότερος ή ο πιο μικρός*  
*οι ζωηρότερες ή πιο ζωηρές*

Άρα έχουμε **τρεις τύπους** υπερθετικού βαθμού:

Θετικός	Υπερθετικός		
	Μονολεκτικά	Περιφραστικά	
φρέσκος	φρεσκότατος	ο φρεσκότερος	ο πιο φρέσκος
εύκολη	ευκολότατη	η ευκολότερη	η πιο εύκολη